

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, менеджменту
та комерційної діяльності
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	Ризик-менеджмент
Викладачі	Заярнюк Олексій Васильович, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, освітня програма	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» Спеціальність: 073 «Менеджмент» Освітньо-професійна програма: «Менеджмент»
Контактний телефон	0994053099
Е-mail	oleksiizaiarniuk@ukr.net
Обсяг та ознаки дисципліни	Обов'язкова дисципліна загальної підготовки, змістових модулів – 2. Форма контролю: екзамен Загальна кількість кредитів – 4, годин – 120, у т.ч. лекції – 28 годин, практичні заняття – 14 годин, самостійна робота – 78 годин. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська Рік викладання: 2023/2024 н.р.
Консультації	Консультації проводяться відповідно до Графіку, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, Telegram за домовленістю.
Пререквізити	враховуючи послідовність накопичення знань та інформації, дисципліна потребує знань та вмінь, отриманих після опанування курсів «Операційний та виробничий менеджмент», «Управління конкурентоспроможністю підприємства», «Маркетинговий менеджмент в умовах цифровізації», а також практичних навичок після проходження тренінгу «Практичні засади бізнес-проекування та планування» та виробничої практики.

1. Мета і завдання дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Ризик-менеджмент» є формування у здобувачів вищої освіти комплексу знань та компетентностей щодо уникнення ризиків та управління системою ризиків.

Завданнями вивчення дисципліни є отримання здобувачами системи знань про: природу економічного ризику; основні причини виникнення економічного ризику; кількісний та якісний аналіз ризиків; методи вимірювання економічного ризику; шляхи зниження ризиків підприємства; методи управління цифровими ризиками.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен отримати

Загальні компетентності

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу.

ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні компетентності

СК 1. Здатність визначати та описувати характеристики організації.

СК 2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

СК 5. Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту.

СК 10. Здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації.

СК 11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК 12. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, формувати обґрунтовані рішення.

СК 16. Здатність до формування та впровадження системи антикризового управління, вимірювання ризику здійснення підприємницької діяльності в умовах невизначеності оточуючого середовища.

Програмні результати навчання

ПРН 4. Демонструвати навички виявлення проблем та обґрунтування управлінських рішень.

ПРН 11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.

ПРН 19. Вміти формувати ефективну систему антикризового менеджменту, застосовувати заходи щодо управління ризиками в різних сферах діяльності організацій для забезпечення стійкості її функціонування.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу; Положення про організацію вивчення вибіркового навчального дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ.

4. Програма навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Завдання
1	2	3	4
1	Тема 1. Предмет, особливості та об'єктивна необхідність застосування теорії економічного ризику. Природа економічного ризику. Історія виникнення теорії економічного ризику. Мета, предмет, завдання курсу. Психологічні аспекти прийняття рішень в ситуаціях ризику.	8	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації.
2	Тема 2. Ризикостійкість підприємства як передумова його розвитку. Ризик та ризикостійкість як економічні категорії. Основні причини виникнення економічного ризику. Класифікація ризиків. Чинники впливу на ступінь ризикостійкості.	8	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації.
3	Тема 3. Система фінансових ризиків, їх зміст та причини виникнення. Сутність фінансових ризиків, їх структура. Фінансові ризики, що пов'язані з купівельною спроможністю грошей. Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу. Застосування системного підходу в управлінні фінансовими ризиками.	9	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
4	Тема 4. Якісний та кількісний аналіз фінансового ризику. Завдання якісного аналізу фінансових ризиків, його роль. Кількісний аналіз ризиків: сутність, завдання, основні методи. Поняття про виправданий ризик. Вимоги до виміру ступеня допустимого ризику. Співвідношення ризику та доходу.	9	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
5	Тема 5. Методи вимірювання економічного ризику. Методи вимірювання економічного ризику, їх класифікація. Теорія ймовірностей як об'єктивний метод оцінки ступеню економічного ризику. Економіко-статистичні методи оцінки рівня ризику. Розрахунково-аналітичні методи оцінки ступеню ризику. Аналогові методи оцінки рівня економічного ризику. Метод теорії ігор та математичного моделювання. Суб'єктивні методи оцінки рівня економічного ризику. Приклади господарських ситуацій для оцінки фінансових ризиків.	12	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
6	Тема 6. Ризик-менеджмент як система управління фінансовими ризиками. Сутність ризик-менеджменту. Функції ризик-менеджменту. Принципи управління ризиком. Організація ризик-менеджменту. Правила ризик-менеджменту та їх застосування на практиці.	8	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.

7	Тема 7. Шляхи зниження ризиків підприємства. Адаптивна концепція ризик-менеджменту. Основні шляхи зниження фінансового ризику, їх класифікація. Організаційні методи управління ризиком. Економічні методи управління ризиком. Принципи вибору методів захисту від ризику.	10	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
8	Тема 8. Банківські ризики, методи їх вимірювання та способи зниження. Місце банківського ризику в системі економічних ризиків. Класифікація банківських ризиків. Ризик країни як особливий вид банківського ризику. Методи управління банківськими ризиками.	10	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
9	Тема 9. Кредитні ризики, методи їх вимірювання. Способи захисту від кредитного ризику. Сутність кредитного ризику. Причини виникнення кредитного ризику. Ризик кредитування країни. Його зміст, критерії оцінки. Методи зниження кредитного ризику на мікрорівні.	10	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
10	Тема 10. Валютні ризики, їх прогнозування та оцінка. Страхування валютних ризиків. Валютний ризик, його різновиди. Валютна позиція, її види, зв'язок із ризиком. Прогнозування динаміки валютних курсів. Методи страхування валютних ризиків. Приклади господарських ситуацій з урахуванням валютного ризику.	10	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
11	Тема 11. Вимірювання економічного ризику при інвестуванні капіталу. Характеристика інвестиційного ризику. Методи оцінки інвестиційних проєктів. Моделі прогнозування ризику банкрутства підприємства. Венчурне інвестування, його особливості.	9	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
12	Тема 12. Оцінка ризиків реалізації інноваційного проєкту. Сутність інноваційних ризиків, передумови їх виникнення. Ризик інноваційного проєкту. Основні етапи оцінки ризиків інноваційних проєктів. Якісна оцінка інноваційних ризиків.	9	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
13	Тема 13. Цифрові ризики. Види цифрових ризиків. Управління цифровими ризиками в менеджменті підприємства. Основні етапи ризик-менеджменту цифрових ризиків. Методи управління цифровими ризиками.	8	1. Самостійно опрацювати теоретичний матеріал. 2. Пройти тестування по темі. 3. Підготувати доповіді та презентації. 4. Вирішення ситуаційних завдань.
	Разом	120	

5. Система оцінювання та вимоги

Протягом семестру здобувач може отримати max. 60 балів, у тому числі: перший рубіжний контроль – 30 балів, другий рубіжний контроль – 30 балів; 40 балів виносяться на іспит. По поточному контролю здобувач може набрати бали за активність на лекційних та практичних заняттях, виявлення рівня підготовки здобувачів із зазначеної теми під час опитування, тестування, презентації індивідуальних завдань, вирішення практичних задач та кейсів.

Критерії оцінювання доводяться до здобувачів на початку вивчення навчальної

дисципліни. Більш детальний розподіл балів відображено в курсі на платформі Moodle.

При виставленні загальної оцінки за іспит враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Критерії оцінки іспиту:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно, систематично і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в загальному роботу виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання, але при рішенні допускає значну кількість помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінку «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Рекомендовані джерела інформації:

Основні

1. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент» /З.Д. Калініченко . Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.

2. Сулим М.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб./ М. В. Сулим, О. С. Пенцак, З. Г. Можирівська. - Львів: Новий Світ – 2000, 2023. - 247 с.

3. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз: навч. посіб./ Н. В. Тарасенко. - 3-тє вид., перероб. - Львів: Новий Світ – 2000, 2023. - 344 с.

4. Азаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): навч. посіб./ Г. М. Азаренкова. - Львів: Новий Світ-2000", 2023. - 240 с.

5. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : конспект лекцій для студентів магістратури усіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент. Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 65 с.

6. Водяник Р. В. Роль економічного ризику у контексті розвитку промислового підприємства як відкритої соціально-економічної системи. *Бізнес-навігатор*. 2022. Вип. 3. С. 47-50.

7. Гончар Г.П. Ризик-менеджмент як інструмент антикризового управління діяльністю підприємств. *Ефективна економіка*. 2023. №7. URL: DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.24>

8. Гриценко Л.Л., Кожушко І.О., Чепурко В.О., Перепеліцин Г.Б. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки корпоративного підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 281-288.

9. Демченко Г. В. Ризик менеджмент : конспект лекцій для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого бакалаврського рівня. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 74 с.

10. Долінський Л.Б. Фінансовий ризик-менеджмент : навчально-методичний посібник / Леонід Долінський ; Національний університет "Києво-Могилянська академія". - Київ : НаУКМА, 2022. - 130 с.

11. Заярнюк О.В, Сторожук О.В. Оптимізація фінансового менеджменту в аграрному бізнесі: аналіз ризиків. Науковий журнал Причорноморські економічні студії. 2023. Випуск 82. С. 38-44.

12. Іванова Н.В., Кононенко С.О. Ризики економічної безпеки в контексті глобальної діджиталізації аутсорсингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 6. С. 168-174.

13. Калініченко З.Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент». Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.

14. Македон В.В., Байлова О.О. Оцінка витратних складових та інвестиційних ризиків підприємств реального сектора економіки. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2023. №1. С. 68-76.

15. Моташко Т.П., Мартинюк В. М. Теоретико-методичні основи фінансового ризик-менеджменту стратегічного підприємства. *Науковий вісник Льотної академії. Серія : Економіка, менеджмент та право*. 2022. Вип. 6. С. 52-63.

16. Науменко В.Д. Поняття невизначеності та відображення ризику у практиці формування державних цільових програм соціально-економічного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 7. С. 135-140.

17. Нужна О., Тлущкевич Н., Писаренко Т. Оцінка економічних ризиків на підприємствах України: управлінський аспект. *Економічний форум*. 2023. № 1. С. 87-93.

18. Ризик-менеджмент : навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / В.М. Мороз, С.А. Мороз. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.

19. Сазонова С. В. Ідентифікація ризиків стратегічного управління телекомунікаційними підприємствами в умовах цифрової економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 72(2). С. 7-12.

20. Сківернічук Н.М., Скляр Є.В., Фень К.С. Шляхи зниження економічних ризиків діяльності підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2021. Т. 26, Вип. 4. С. 34-38.

21. Черняк О.Л., Чакалов Р.К., Зачосова Н.В. Засади використання ризик-менеджменту у системі управління фінансово-економічною безпекою в умовах економіки воєнного часу. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 27. С. 73-78

Допоміжна

1. Баула О.В., Лютак О.М. Цифрова трансформація фінансового сектору світової економіки: тенденції та ризики. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(1). С. 111-122.

2. Ключ Ю.І., Водяник Р.В. Економічна ризикостійкість як основа механізму управління інноваційним розвитком підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 3. С. 74-79.

3. Колобердянко І.І., Краснощок Я.В. Розвиток світової економіки за умов зростання ризиків глобальної рецесії. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. № 1. С. 3-7.

4. Микитенко В., Рогов П., Хомік М. Забезпечення стійкості економічних систем в умовах ринкової мінливості та нарощення загроз і ризиків. *Social development & Security*. 2021. Vol. 11, Iss. 4. С. 39-59.

5. Нестерова К.С., Щербата М.Ю., Гришова Р.В. Ризики розвитку циркулярної моделі економіки в умовах нестабільності світового ринку. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1.

6. Патицька Х.О. Ризики розвитку економіки України в умовах війни: вплив на сільськогосподарський сектор. *Бізнес Інформ*. 2023. № 4. С. 98-104.

7. Плотніков О.В. Фрагментація світової економіки: ризиковий аспект. *Економіка України*. 2023. № 7. С. 31-42.

8. Федоров Е. Оцінка економічних ризиків безпекового розвитку України. *Журнал європейської економіки*. 2023. Т. 22, № 2. С. 188-212.

9. Шабельник Т.В., Марена Т.В., Шабельник М.М. Модель контролю та оцінки ризику зовнішньоекономічної безпеки національних економік в умовах світових криз. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 40-47.

Інформаційні ресурси

1. Законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>
2. Інтернет-портал для управлінців. URL: www.Management.com.ua
3. Портал управління змінами. URL: <https://pdp.nacs.gov.ua/>
4. Сайт Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Українські підручники он-лайн. URL: <http://pidruchniki.ws>

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри ЕМ та КД, Протокол №1 від «28» серпня 2023 р.